

Кохалик Х.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

ПЕРЕВАГИ ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУ – ІНСТРУМЕНТУ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО УЧАСТІ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗПОДІЛУ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

У статті висвітлено переваги залучення громадськості до участі у бюджетному процесі за допомогою інструменту громадського бюджету. Наголошено на демократичній природі громадського бюджету, який дає змогу жителям дізнаватись про діяльність влади, обмірковувати та впливати на розподіл ресурсів. Зазначено, що науковці пропонують розглядати бюджет участі як політичний інструмент, який призводить до демократизації та сприяє побудові та поглибленню учасницької демократії, як інструмент належного врядування, який допомагає визначати нові громадські пріоритети та покращувати врядування, та як технократичний інструмент, який покращує фінансову ефективність та оптимізує рідкісні ресурси. Зауважено, що процес учасницького бюджетування є поєднанням в інноваційний спосіб прямої та представницької демократії за участі громади, є кроком до інклюзивного, сталого та еластичного суспільства, та повинен бути добре адаптованим до місцевих умов. Підкреслено, що важливими передумовами забезпечення ефективного функціонування громадського бюджету є сильна підтримка з боку влади, доступні ресурси та присутність сильного, організованого громадянського суспільства. Виявлено, що запровадження громадського бюджету може давати такі позитивні результати, як покращувати взаємодію мешканців із владою у бюджетному процесі, залучати людей з різним життєвим досвідом та покращувати взаєморозуміння між молодим та старшим поколіннями у вирішенні місцевих проблем, сприяти покращенню прозорості процесу прийняття рішень та підвищенню довіри мешканців до влади. Зроблено висновок, що важливого значення у процесі учасницького бюджетування має формування згуртованості громадян, підвищення їхньої активності та поява в них відчуття можливості впливати на зміни у своїй місцевості та ставати співучасниками ухвалених рішень щодо втілення спільних, породжених членами спільноти ідей.

Ключові слова: громадський бюджет, інструмент громадського бюджету, залучення громадськості, процес ухвалення рішень, спільнота.

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть у багатьох містах світу набула поширення модель учасницького бюджетування, яка дозволяє жителям брати участь в розподілі коштів місцевого бюджету через ініціювання власних та голосування за інші важливі проекти, спрямовані на покращення життя міста. Поширюючись в містах України з 2015 р., цей інноваційний інструмент громадської участі набув популярності та мав успішні приклади застосування в Дніпрі, Києві, Львові, Полтаві, Рівному, Черкасах, Чернівцях та інших містах. Від початку повномасштабного вторгнення більшість міських громад призупинили роботи по громадських проєктах. Важливим завданням у повоєнний час буде відновлення функціонування інструменту громадського бюджету в практиці українських міст, що сприятиме створенню нових можливостей

залучення мешканців до вирішення потреб своїх громад шляхом вибору та реалізації проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні процес впровадження громадського бюджету в Україні та за кордоном перебуває у полі досліджень багатьох науковців. Зокрема, науковці Н. Лаговська та Т. Лаговська [3] займались дослідженням питань правового регулювання громадського бюджету, дослідники З. Лободіна, В. Дем'янишин, Т. Кізіма, Т. Березька, А. Кізіма [4] зосередили увагу на виявленні основних трендів розвитку партиципаторного бюджетування та обґрунтуванні напрямів його модернізації в контексті реформування публічних фінансів, науковець Т. Бельська [1] розкрила особливості вітчизняного процесу партиципаторного бюджетування, а Я. Білоус та Р. Галаш [2] проаналізували міжнародний досвід запровадження партиципаторного

бюджету з точки зору його можливого використання для розвитку територіальних громад регіонів України.

Необхідно відмітити праці Х. Мітюшкіної, В. Абалмасової [5], Д. Рубана [6], в яких подано аналіз процесу впровадження громадського бюджету на прикладі конкретних міст України. Віддаючи належне зазначеним напрацюванням, громадський бюджет повинен залишатися предметом подальших ґрунтовніших досліджень.

Постановка завдання. Стаття має на меті з'ясувати, які переваги має залучення громадськості до участі у бюджетному процесі за допомогою інструменту громадського бюджету.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що сьогодні громадський бюджет (бюджет участі) функціонує у світі на різних рівнях влади, найширше впровадженим він є на міському рівні. Громадський бюджет виступає ефективним інструментом залучення громадян у процес прийняття рішень та може бути корисним засобом покращення публічних послуг [16, с. 11]. Хоча з огляду впливу на процес ухвалення рішень електронне бюджетування не завжди призводить до зміни владних відносин між посадовцями та громадянами, воно породжує такі позитивні ефекти: пришвидшення адміністративних операцій з надання публічних послуг та підвищення їх прозорості, налагодження кращої кооперації між структурними підрозділами та підвищення чутливості [7, с. 127–128].

Світовим банком акцентується на демократичній природі громадського бюджету, який дає змогу громадянам дізнаватись про діяльність влади, обмірковувати та впливати на розподіл ресурсів. Підвищена прозорість та підзвітність бюджетного процесу помічні у долатті неефективності влади, приборканні клієнтелізму, патронажу та корупції [19, с. 6].

Науковці пропонують розглядати бюджет участі як політичний інструмент, який призводить до демократизації та сприяє побудові та поглибленню учасницької демократії, як інструмент належного врядування, який допомагає визначати нові громадські пріоритети та створювати нові відносини між мешканцями та владою, зміцнювати відносини між учасниками, поглиблювати суспільні зв'язки та покращувати врядування, та як технократичний інструмент, який покращує фінансову ефективність та оптимізує рідкісні ресурси та надання послуг [11, с. 70].

Процес учасницького бюджетування є поєднанням в інноваційний спосіб прямої та пред-

ставницької демократії за участі громади. Він є кроком до інклюзивного, сталого та еластичного суспільства, та повинен бути добре адаптованим до місцевих умов. Здійснюючи контроль над муніципальним бюджетом, жителі отримують владу, яку не змогли б отримати через інші учасницькі механізми [13, с. 96].

Важливими передумовами забезпечення ефективного функціонування громадського бюджету є сильна підтримка з боку влади, доступні ресурси та присутність сильного, організованого громадянського суспільства, яке співпрацює із владою з питань надання інформації та мобілізації громадян до участі, надає технічну підтримку впродовж усього процесу [18, с. 22].

Використання муніципалітетами у процесі учасницького бюджетування різних видів онлайн технологій сприяє залученню молоді та осіб середнього віку, які надають перевагу онлайн-участі та вважають безпосередню комунікацію надто довгою та часозатратною [14, с. 255]. Задля підвищення зручності та доступності інструменту громадського бюджету для користувача можуть використовуватись різні канали комунікації та взаємодії, зокрема такі як веб-сайт з блогом та секцією для позитивних коментарів та критики; функція чату для спілкування із посадовцями, які відповідальні за організацію роботи інструменту громадського бюджету та дискусійні форуми для обміну думками; поширення інформації в газетах та надання можливості писати листи та пропозиції; забезпечення роботи громадських центрів, які організують зустрічі з громадськістю та консультують телефоном тощо [15, с. 196; 14, с. 256].

На основі дослідження процесу учасницького бюджетування в Англії у світлі можливої користі для громадян, громади та впливу на процес ухвалення рішень, виявлено, що він може давати такі позитивні результати:

- підвищувати самовпевненість окремих осіб та об'єднань у вирішенні локальних проблемних питань;
- залучати людей з різним життєвим досвідом, надаючи їм змогу обмінюватись знаннями, поглядами та досвідом задля вирішення місцевих проблем;
- виступати стимулом для людей у розбудові місцевих волонтерських та громадських організацій, які вирішують місцеві проблеми за рахунок коштів громадського бюджету в рамках учасницького бюджетування;
- заохочувати учасників до активнішої участі у своїх спільнотах;

– покращувати взаєморозуміння між молодим та старшим поколіннями, які збираються разом для обговорення власних потреб та спільних проблем;

– підвищувати авторитет членів ради у місцевій громаді;

– підвищувати довіру людей до надавачів місцевих послуг тощо [12, с. 112].

Важливою перевагою запровадження громадського бюджету є творення соціального капіталу та довіри шляхом наближення громадян до ідеї спільноти [16, с. 8]. Характерною ознакою багатьох проектів є їхня соціальна орієнтованість. Громадяни надають перевагу проектам із соціальними складовими такими, як якість життя, соціальна інфраструктура, соціальний капітал тощо [9, с. 582].

Серед основних чинників, які впливають на інноваційний процес учасницького бюджетування виділяють культурні чинники та чинники, пов'язані з ідентичністю, оскільки працівники, управлінці та члени місцевої ради відчують свою приналежність як до ради, так і до муніципалітету [17, с. 51]. Підвищення залученості громадян позитивно впливає на зростання культури участі, поліпшуючи довіру громадян до місцевої влади, з одного боку, та породжуючи новий дух спільноти на основі відчуття співпраці [8, с. 60], призводячи до більшої згуртованості спільноти загалом та до підвищення ентузіазму, відданості, мотивації, самооцінки та впевненості мешканців, які беруть участь зокрема [12, с. 48].

При належній організації та реалізації громадських проектів громадяни отримують цінні переваги: стають не лише краще поінформованими щодо бюджетних пріоритетів органів місцевого самоврядування, але й стають співучасниками ухвалених рішень [16, с. 11].

У рамках громадського бюджетування громадяни стають краще обізнаними щодо істинної природи проблем громади та труднощів, пов'язаних з імплементацією тих чи інших програм. Коли активні учасники витрачають свій час та зусилля на те, щоб запропонувати ідеї проектів, обговорити та обрати шляхом голосування бажаний проект, то вони очікують на ефективний зворотній зв'язок від влади та прозору імплементацію проектів, а тому ключовим фактором побудови сталої кооперації влади та громадян є висвітлення добрих прикладів досягнення програмної мети та втілення ідей, породжених членами спільноти [16, с. 9–10], надаючи таким чином інструменту громадського бюджету ваги як посередницького інструменту між владою міста та громадянами [10, с. 114].

Висновки. Отже, громадський бюджет є інструментом безпосереднього залучення громадян до участі у процесі прийняття рішень щодо розподілу коштів бюджету на реалізацію важливих для них ініціатив. За належних передумов, запровадження бюджету участі може позитивно впливати на взаємодію мешканців з владою у бюджетному процесі, сприяти покращенню прозорості процесу прийняття рішень та підвищенню довіри мешканців до влади. Важливого значення має формування у процесі учасницького бюджетування згуртованості громадян, підвищення їхньої активності та поява в них відчуття можливості впливати на зміни у своїй місцевості та ставати співучасниками ухвалених рішень щодо втілення спільних, породжених членами спільноти, ідей.

У подальших дослідженнях буде приділено увагу аналізу викликів, які виникають в процесі запровадження бюджету участі.

Список літератури:

1. Бельська Т.В. Партиципаторне бюджетування як результативний інструмент впровадження «належного урядування» в територіальних громадах України. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 12 (26). С. 30–38.
2. Білоус Я.Ю., Галгаш Р.А. Аналіз міжнародного досвіду запровадження партиципаторного бюджету для розвитку територіальних громад регіонів України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля*. 2018. № 4 (245). С. 128–134.
3. Лаговська Н.В., Лаговська Т.В. Особливості впровадження громадського бюджету в Україні як інструменту розвитку місцевої демократії. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Вип. 3 (12). С. 85–92.
4. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізіма Т., Березька К., Кізіма А. Функціонування бюджетів участі: сучасний стан, тенденції модернізації та моделювання в умовах реформування публічних фінансів. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 4. С. 8–27.
5. Мітюшкіна Х., Абалмасова В. Пріоритетні сфери громадської участі у реалізації спільних ініціатив у м. Маріуполі (на прикладі конкурсу «Громадський бюджет» з 2018 по 2021 роки). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 25. С. 174–187.
6. Рубан Д.О. Партиципаторне бюджетування як інструмент розвитку місцевої демократії (на прикладі міста Києва). *Теорія та практика державного управління*. 2021. Вип. 2 (73). С. 135–143.

7. Aichholzer G., Rose G. Experience with digital tools in different types of e-participation. *European e-democracy in practice* / L. Hennen, I. van Keulen, I. Korthagen, G. Aichholzer, R. Lindner, R.O. Nielsen. Switzerland: SpringerOpen, 2023. P. 93–140. DOI: 10.1007/978-3-030-27184-8_4.
8. Badia F. Participatory budgeting in Italy: a phoenix rising from the ashes. In *International Trends in Participatory Budgeting* / ed. M.S. De Vries, J. Memec, D. Spacek. Palgrave MacMillan, 2022. P. 47–62. DOI : 10.1007/978-3-030-79930-4_3.
9. Brezovar N., Stanimirovic T. Sustainability aspects of participatory budgeting at the municipal level in Slovenia. *Public Sector Economics*. 2022. 46 (4). P. 569–589. DOI: 10.3326/pse.46.4.6.
10. Brun-Martos M.I., Lapsley I. Democracy, governmentality and transparency: participatory budgeting in action. In *Public Budgeting in Search for Identity* / ed. M.Sicilia, I. Steccolini. Rotledge, 2021. P. 102–117. DOI: 10.1080/14719037.2016.1243814.
11. Cabannes Y., Lipietz B. Revisiting the democratic promise of participatory budgeting in light of competing political, good governance and technocratic logics. *Environment & Urbanization*. 2018. Vol. 30 (1). P. 67–84. DOI: 10.1177/0956247817746279.
12. Communities in the driving seat: a study of participatory budgeting in England: final report. London, 2011. 242 p. URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74e08040f0b65c0e845331/19932231.pdf> (дата звернення 07.06.2024).
13. Friant M.C. Deliberating for sustainability: lessons from the Porto Alegre experiment with participatory budgeting. *International Journal of Urban Sustainable Development*. 2019. 11 (1). P. 81–99. DOI: 10.1080/19463138.2019.1570219.
14. Korthagen I., Larsen C.F., Nielsen R.O. Non-binding decision-making. In *European E-democracy in Practice*. / L. Hennen, I. van Keulen, I. Korthagen, G. Aichholzer, R. Lindner, R.O. Nielsen. Switzerland: SpringerOpen, 2023. P. 237–272. DOI: 10.1007/978-3-030-27184-8_10.
15. Korthagen I., Rose G., Aichholzer G., Keulen I. Formal agenda setting (national and local level). In *European E-democracy in Practice*. / L. Hennen, I. van Keulen, I. Korthagen, G. Aichholzer, R. Lindner, R.O. Nielsen. Switzerland: SpringerOpen, 2023. P. 177–207. DOI: 10.1007/978-3-030-27184-8_8.
16. Kovacs E.M. Participatory budgeting and the collaborative governance movement on the Hungarian local government level. *The Future of Public Administration Enabled Through Emerging Technologies: the 31st NISPAcee Annual Conference 2023 e-proceedings* (Serbia, Belgrade, May 25-27, 2023). URL: https://www.nispa.org/files/conferences/2023/e-proceedings/system_files/papers/nispacee2023_Kov_acs_Eva.pdf (дата звернення 09.06.2024).
17. Pulkkinen M., Sinervo L.-M., Kurkela K. Premises for sustainability – participatory budgeting as a way to construct collaborative innovation capacity in local government. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. 2024. Vol. 36, № 1. P. 40–59. DOI: 10.1108/JPBAFM-04-2022-0077.
18. Wampler B., McNulty S., Touchton M. Participatory budgeting: spreading across the globe. Boise, Lancaster and Miami, FL: Boise State University, Frank Marshall College and the University of Miami, 2018. 57 p. URL: https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=participatory+budgeting:+spreading+across+the+globe.+boise,+lancaster+and+miami,+fl.&author=s+mcnulty&author=m+touchton&publication_year=2018 (дата звернення 07.06.2024).
19. Williams E., Denny E.St., Bristow D. Participatory budgeting: an evidence review. Public policy institute for Wales, 2017. 32 p. URL: https://orca.cardiff.ac.uk/id/eprint/124566/1/PPIW-report_participatory-budgeting-evidence-review_-July-2017-FINAL.pdf (дата звернення: 07.06.2024).

Kokhalyk Kh.M. BENEFITS OF PARTICIPATORY BUDGETING AS A TOOL FOR INVOLVING THE PUBLIC IN MAKING DEMOCRATIC DECISIONS ON THE ALLOCATION OF BUDGET FUNDS

This paper highlights the benefits of involving the public in participation in the budget process using the participatory budgeting tool. Emphasis is placed on the democratic nature of participatory budgeting, which allows residents to learn about government operations and to deliberate and influence the allocation of resources. The paper notes that scholars propose to view participatory budgeting as a political tool that leads to democratization and contributes to the building and deepening of participatory democracy, as a tool of good governance that helps to establish new societal priorities and improve governance, and as a technocratic tool that improves financial efficiency and optimizes scarce resources. It is indicated that the process of participatory budgeting is an innovative combination of direct and community-based representative democracy; is a step towards an inclusive, sustainable, and resilient society and should be well adapted to local conditions. It is emphasized that powerful government support, available resources, and the existence of a strong, organized civil society are significant preconditions for ensuring the efficient participatory budget functioning.

The findings show that the introduction of participatory budgeting may give such positive outcomes: improve the interaction of residents with the authorities in the budget process, bring together people from different backgrounds and improve inter-generational understanding between young and old in solving local issues, contribute to improve the transparency of the decision-making process, and increase residents' confidence in the authorities, etc. It is concluded that of great importance in the process of participatory budgeting is creating citizen cohesion, increasing the level of their activeness and the emergence of the feeling to influence changes in their area, becoming co-participants of the decisions on the implementation of common ideas generated by community members.

Key words: *participatory budgeting, participatory budgeting tool, public involvement, decision-making, community.*